

Gyarmathy Tihamér (1915-)

Szálló formák, 1956.

Olaj, farost, 59 x 122 cm.

Jelezve jobbra lent: 1956 Gy.

Jelezve hátoldalán: Gyarmathy 1956. 56/4.

Kiállítva:

• Gyarmathy Tihamér festőművész kiállítása, Múcsarnok, Budapest, 1979.

• Gyarmathy Tihamér kiállítása, Szentendrei Képtár, Szentendre, 1991.

Reprodukálva:

• Sinkovits Péter: *Gyarmathy Tihamér*, Budapest, 1991., 13. színes kép

Kikiáltási ár: 1 600 000 Ft

Elvont művészet

1946 májusában nyílt meg Budapesten az *Elvont művészet első magyar csoportkiállítása*. A kiállító művészek az Európai Iskolán belül a nonfiguráció legjelentősebb képviselői közé tartoztak. A tárlaton Fekete Nagy Béla, Jakovits József, Lossonczy Tamás, Marosán Gyula, Martyn Ferenc és Vajda Lajos művei mellett helyet kaptak Gyarmathy festményei is. Mai szemmel nézve, talán Gyarmathy művei álltak a legközelebb az elvont művészet Kállai Ernő által megfogalmazott ideájához: „Az elvont művészet képzelete, a dolgok külső anyagi megjelenése mögött rejlő eleven struktúrák, erők és folyamatok fölértékelésére irányul. Intenciói nyilvánvaló párhuzamban vannak a modern atomfizikai, biológiai és mélylélektani kutatásokkal.” (Kállai, 1946, 9-10.) A nonfiguráció egyre markánsabbá váló irányzata 1947-ben egy önálló kiállítóhely megnyitásával is deklarálta függetlenségét az Európai Iskolától. Talán nem véletlen, hogy a Misztótfalusi könyvkereskedésben működő Galéria a 4 Világtájhoz Gyarmathy Tihamérnak szentelte első önálló kiállítását 1947-ben.

Láthatatlan absztrakció

Az absztrakt művészet Kállai istápolta kérészetű virágzásának a kommunista párt hatalomra jutása vetett véget. Gyarmathy 1948-as második önálló kiállítása egyike volt az absztrakt művészek utolsó nyilvános szereplésének. A ködképeket és a veszélyes irracionális képzeteket megjelenítő nonfiguratív festészet nyilvánvalóan nem férhetett össze a szocialista realizmus irányelveivel. Akik képtelenek voltak összeegyeztetni festői hitvallásukat a kultúrpolitikával, azokra hosszú szilencium várt. Gyarmathy - a híres 1957-es Tavaszi Tárlattól eltekintve - 1964-ig nem állíthatott ki Magyarországon. A szilencium azonban nem terjedt ki a magánszférára, Gyarmathy ugyan „polgári” foglalkozást vállalt a MÁV-nál, majd a Ganz-Mávg-nál dolgozott kezdetben fizikai munkásként, később műszaki rajzolóként, majd hivatalnokként, de szabadidejét továbbra is a festészetnek szentelte. Gyarmathy „láthatatlan” művészetének súlyát mutatja, hogy Korniss Dezső és Vilt Tibor mellett őt is beválasztották az '57-es Tavaszi Tárlat absztrakt termék zsűrijébe.

Organikus geometria

Gyarmathy a Tavaszi Tárlatot megelőző nevezetes és viharos évben festette a *Szálló formák* című képet, bár ennek jeleit magán a festményen nehéz lenne felfedezni. Autonóm művészi világképének nincsenek direkt politikai és társadalmi vonzatai, hacsak nem az absztrakciót, mint reprezentációs stratégiát tekintjük a politikai ellenállás egyik válfajának. Gyarmathy az ötvenes években konzekvensen haladt a bioromantika Kállai kijelölt útján, a természet rejtett arcát fürkészte, az emberen inneni és túli, mikro- és makrovilág struktúráit kutatta a festészet, a fotogramm és a film médiumain keresztül. Az ötvenes években a gazdagon burjánzó organikus formák mellett egyre gyakoribbá váltak művészetében a síkidomokból építkező szigorú, rácsszerű konstrukciók. A geometria kitüntetett szerepe azonban Gyarmathynál csak látszólagos, műveiben az organikus színek és fények élettel telítik a száraz formákat. A színek kavalkádja a lazúros és az ötvenes években divatos „cuppantásos” technikának köszönhetően a lelkes természet energiáját árasztja magából. Ahogy egyik monográfiája, Várkonyi György megfogalmazta: „Gyarmathy Tihamér esetében a rendszer minden látszólagos elvonása ellenére a geometria ezer szállal kötődik a valósághoz. Induktív úton elvonatkoztatott geometrikus rendező elvek érvényesülnek képein. A geometrikus idom nem elvont, önelvű vizuális jelként, s nem is ornamensként jut szerephez nála, hanem mint az organikus szövedékben, s a kozmikus összefüggésekben felismert azonos rend leírására alkalmas nyelvi készlet eleme.” (Várkonyi, 1992, 11.)

Az '56-os *Szálló formák* kozmikus képi világa nemcsak esztétikai kvalitásai miatt emelkedik ki a gazdag Gyarmathy oeuvre-ből, hanem azért is, mert az életművet a hatvanas-hetvenes években meghatározó gondolati tér egyik első festői objektívációjának tekinthető.

Hornyik Sándor

